

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ

В. В. Рибалка

Психологія та педагогіка праці особистості:

від обдарованості дитини
до майстерності дорослого

Посібник

Національна академія педагогічних наук України
Інститут обдарованої дитини

В. В. Рибалка

**ПСИХОЛОГІЯ ТА ПЕДАГОГІКА
ПРАЦІ ОСОБИСТОСТІ:
ВІД ОБДАРОВАНОСТІ ДИТИНИ ДО
МАЙСТЕРНОСТІ ДОРΟΣЛОГО**

Посібник

Київ 2014

УДК 159.98:331

ББК 88.411

Р93

*Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту обдарованої дитини
НАПН України (протокол № 6 від 25 червня 2014 р.).*

Рецензенти:

Бех Іван Дмитрович, доктор психологічних наук, професор, дійсний член
НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України;

Буркова Людмила Василівна, доктор педагогічних наук, професор, заступ-
ник директора з науково-організаційної роботи Інституту обдарованої дитини
НАПН України;

Помиткін Едуард Олександрович, доктор психологічних наук, професор, за-
відувач відділу педагогічної психології і психології праці Інституту педагогіч-
ної освіти і освіти дорослих НАПН України

Рибалка В. В.

Р93 Психологія та педагогіка праці особистості: від обдарованості дитини до майстер-
ності дорослого: посібник / В. В. Рибалка. - К. : Інститут обдарованої дитини,
2014. -220 с.

ISBN 978-966-2633-38-2

Головна мета посібника - дати читачам наукове уявлення про основні поняття сучасної психології та педагогіки праці, сформувати змістовні установки й орієнтири, необхідні для організації психологічного забезпечення трудової діяльності та професійної підготовки українського робітника.

Посібник побудований на засадах особистісного підходу, що передбачає розуміння робітника як особистості, котра має величезний духовний, творчий, продуктивний, інноваційний потенціал. Цей підхід базується на використанні поняття психологічної структури особистості професіонала як основи проведення усіх необхідних заходів із професіографії, профорієнтації, відбору та підбору кадрів, роботи з персоналом, професійного навчання і виховання, формування професійної майстерності, підвищення ефективності професійної діяльності працівника.

У посібнику подано характеристику здатності особистості до трудової діяльності як родової властивості людини та її розвитку у дитини в процесі гри, навчання і трудової підготовки на рівні обдарованості і у дорослого - шляхом самоздійснення на рівні професійної майстерності і таланту працівника.

Призначений для педагогічних працівників загальноосвітніх закладів і майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів, студентів, викладачів, практичних психологів, керівників вищих навчальних закладів, слухачів інститутів післядипломної освіти. Може бути корисним для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, представників галузевих профспілок, підприємств державної та недержавної форм власності, службовців і роботодавців.

ISBN 978-966-2633-38-2

УДК 159.98:331

ББК 88.411

© Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014

Зміст

Вступ.....	6
Розділ 1. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАЦІ ОСОБИСТОСТІ.....	8
1.1. Історичний нарис становлення психології праці як науки.....	8
1.2. Методологічні засади психології праці: об'єкт, предмет, мета, завдання, принципи, методи.....	10
1.3. Психологічна характеристика трудової діяльності та професії....	25
1.4. Психологічна структура особистості працівника.....	32
1.5. Професіограма та психограма професії.....	36
1.6. Професійно важливі властивості особистості працівника.....	39
1.6.1. Психосоматичні властивості особистості.....	39
1.6.2. Психофізіологічні властивості, темперамент особистості трудівника.....	40
1.6.3. Інтелектуальні властивості особистості працівника.....	43
1.6.4. Едукаційні властивості, трудовий досвід і професійна компетентність особистості.....	43
1.6.5. Рефлексивні властивості як професійно важлива основа самопізнання, самоорганізації, саморегуляції, саморозвитку та самореалізації особистості у процесі праці.....	44
1.6.6. Характерологічні властивості особистості як умова трудової діяльності.....	45
1.6.7. Мотиваційно-сміслові властивості особистості працівника.....	47
1.6.8. Комунікативні властивості особистості як чинник спільної поліособистісної трудової діяльності.....	47

1.6.9. Психосоціальні, рольові, посадові властивості особистості працівника як умова суспільної організації трудової, професійної діяльності.....	48
1.7. Здатність особистості до здійснення трудової діяльності як родова властивість людини.....	49
1.8. Віковий розвиток особистості трудівника: від здібностей до праці і трудової обдарованості дитини до професійної майстерності, таланту і геніальності дорослої людини.....	52
1.9. Психологія професійної орієнтації учнівської та робітничої молоді.....	59
1.10. Психологія професійної придатності, відбору та підбору кадрів.....	61
1.11. Психодинамічна конгруентність і неконгруентність вибору та виконання професійної діяльності.....	66
Розділ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПИТАННЯ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ, НАВЧАННЯ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОСОБИСТОСТІ ДО ПРАЦІ.....	75
2.1. Роль матері та батька у первісному трудовому вихованні дитини.....	75
2.2. Особистісна орієнтація загальноосвітнього і профільного навчання, особистісне та професійне самовизначення старшокласників на основі персоналізації та профілізації змісту та методів їх освіти.....	86
2.3. Культурно-психологічний розвиток і саморозвиток особистості студентів в умовах професійної підготовки у вищих навчальних закладах: експериментальні підходи.....	100
2.4. Духовні засади підготовки молоді до праці.....	112
2.5. Психолого-педагогічні методи та технології професійного навчання і виховання особистості майбутнього працівника.....	128
2.5.1. Аналітичні, функціонально орієнтовані методи	

професійного навчання і тренінгу особистості.....	128
2.5.2. Синтетичні, особистісно орієнтовані методи і технології професійної підготовки працівника.....	130
2.5.3. Роль наставника у вихованні кваліфікованого, творчо працюючого обдарованого молодого працівника.....	130
2.5.4. Проблемний метод і метод проєктів у психічному розвитку молоді як майбутніх працівників.....	136
2.5.5. Методи стимуляції, розвитку й організації творчої трудової діяльності особистості.....	154
2.6. Розвиток здатності працівників до інноваційної діяльності	163
2.7. Психопедагогічні умови становлення професійної майстерності особистості на прикладі системи І. А. Зязюна щодо формування педагогічної майстерності у студентів.....	175
Розділ 3. ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТІСТЮ ТРУДОВОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	180
3.1. Психологія працездатності, динаміка, режим праці та відпочинку, функціональні стани трудівника.....	180
3.2. Психологія безпеки та охорони праці особистості.....	185
3.3. Психологічна культура та наукова організація праці особистості.....	186
3.4. Психологія і педагогіка праці особистості в умовах правової демократії та ринкової економіки.....	192
3.5. Шляхи удосконалення трудової та професійної діяльності працівника з урахуванням вимог сучасності і майбутнього.....	197
Висновок.....	203
Питання для перевірки і розмірковування.....	204
Рекомендована література.....	206